

การพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนต้นแบบการตื่นรู้เชิงพุทธ

The Role-Model awakening Youth Behavior Development

¹พระวิระชัย เมตตาธิโร ²พระครูวินัยธรกิตติเชษฐ์ สิริวฑฒโก และ³พระเจริญ วฑฒโน

¹Phra Wirachai Mettatheero, ²Phra Khruwinaithornkittiched Siri wattago

and ³Phra Charoen Vaddhano

¹ธรรมสถานมูลนิธิพุทธมหาเมตตา

¹Buddhamahametta Foundation

²วัดพุทธเมตตาบุญญาภาว

²Wat Buddhamettabunyanupab

³คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

³Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

¹Corresponding Author's Email: vipassanathai2557@gmail.com

Received: April 11, 2023; Revised: April 25, 2023; Accepted: April 25, 2023

บทคัดย่อ

เหตุปัจจัยทั้งภายใน ภายนอก และสิ่งแวดล้อมต่างๆ มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเยาวชน หลักการทางจิตวิทยาเห็นความสำคัญของพฤติกรรม พัฒนาการในพระพุทธศาสนาคือกระบวนการพัฒนาพฤติกรรมจิตใจ และปัญญา มีหลักการว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนได้ แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนต้นแบบการตื่นรู้เชิงพุทธบูรณาการ เป็นการประยุกต์ใช้หลักธรรมสำคัญที่เป็นพื้นฐานในการศึกษา ได้แก่ ปรัตถุสสและโยนิโสมนสิการ ศรัทธา 4 การคบเพื่อน มิตรแท้และมิตรเทียม หลักการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 กับหลักการทางจิตวิทยา เช่น พฤติกรรมเยาวชน ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมซึ่งจะมีผลให้เยาวชนเป็นผู้ที่มีปัญญาการตื่นรู้ มีความเชื่อมั่นถูกต้อง มีพฤติกรรมดีงาม มีการฝึกฝนตนถูกต้อง

คำสำคัญ: พฤติกรรม; เยาวชนต้นแบบการตื่นรู้; สติปัฏฐาน 4

Abstract

Factors due to internal, external, and environmental Influencing youth behavior. Psychological principles recognize the importance of behavior. Development in Buddhism is the process of developing behavior, mind, and wisdom. There is a principle that every human being have the potential to develop themselves. Guidelines for the development of youth behavior as a model of integrated Buddhist awakening. It is the application of the important principles that are the basis for education, namely Paratoghosa and Yonisomanasikara, faith friendships, true friends and false friends. Principles of Vipassana Meditation according to the Four Foundations of Mindfulness and Psychological Principles, such as Youth Behavior, social learning theory, These will result in young people being intellectually awakened, have the correct conviction, good behavior, have proper training.

Keyword: Behavior; Role-Model Awakening Youth; Satipatthana 4

บทนำ

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้ระบุไว้ชัดเจนถึงความสำคัญของเยาวชนว่า การพัฒนาสังคมไทยประการหนึ่ง คือ การเตรียมเด็กและเยาวชนในวันนี้ ให้เป็นผู้ใหญ่ที่ดีในวันหน้า (สำนักงานคณะกรรมการสภาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2560) แต่จากการสำรวจข้อมูลในช่วงที่ผ่านมา พบว่าสังคมไทยในอนาคตมีแนวโน้มที่อาจนำไปสู่สังคมล่มสลาย เนื่องจากปัจจุบันมีปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กและเยาวชนไทยในชั้นที่ต้องเร่งแก้ไข และ กระแทกกับเด็กจำนวนมาก ดังที่จะเห็นได้จาก ใน“เอแบคโพลล์” (สถาบันจิตวิทยาความมั่นคง, 2550) รายงานจากผลวิจัยเชิงสำรวจ เรื่องสถานการณ์การใช้ความรุนแรงในกลุ่มเด็กและเยาวชนจากงานวิจัยการปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมในเด็กและเยาวชนของชาติ พบว่า สิ่งที่น่าเป็นห่วงในสังคมไทย คือ ผลการสำรวจบ่งบอกถึงพฤติกรรมความรุนแรงของวัยรุ่นที่นับวันจะมีแนวโน้มที่จะทวีความรุนแรงมากขึ้น การแก้ปัญหากลับบานปลาย และไม่ประสบความสำเร็จ เพราะขาดหลักการที่ถูกต้อง สิ่งแวดล้อมในสังคมปัจจุบันมีลักษณะที่กระตุ้นให้คนทำผิดได้ง่าย ปัญหาของเยาวชนในสังคมไทยรุนแรงและซับซ้อนมากขึ้น เป็นผลเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม ประกอบกับเยาวชนเป็นผู้อยู่ในวัยรุ่น เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของการเจริญเติบโต มีการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ และอารมณ์ ทำให้จิตใจสับสน ส่งผลให้มีพฤติกรรมที่ไม่ถูกต้อง ทำให้เยาวชนประสบปัญหามากมาย ซึ่งนำไปสู่ปัญหาอาชญากรรมในที่สุด ปัญหารุนแรงในประเทศไทยนั้นเป็นปัญหาจากพฤติกรรมเยาวชนแทบทั้งสิ้น เยาวชนในประเทศขาดคุณภาพซึ่งจะกลายเป็นผลกระทบต่อครอบครัวและสังคมไทยทั้งในปัจจุบัน และในอนาคต ที่อาจจะยาวนานไปถึงทศวรรษหน้า

ในศาสตร์ตะวันตกก็มีการศึกษาถึงปัญหาด้านจิตใจในการพัฒนาคนเช่นเดียวกัน มีนักจิตวิทยา กลุ่มปัญญานิยม (Cognitivism) ให้ความเห็นว่า ในความเป็นจริงแล้วมนุษย์มีปัญหา มีความคิด และมีความรู้สึก ซึ่งปัจจัยภายในจิตใจเหล่านี้ต่างหากที่น่าจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรม ของมนุษย์มากกว่าปัจจัยภายนอกแต่เพียงอย่างเดียว ส่วนจิตแพทย์ Melvin Lewis อธิบายไว้ว่า การปลดปล่อยความก้าวร้าวออกจากวัยรุ่นเป็นกิจกรรมที่ต้องเริ่มตั้งแต่ยังเยาว์ และเป็นความร่วมมือระหว่างครอบครัว การศึกษา และสังคม (ประเสริฐ ผลิตผลการพิมพ์, 2549) มีทฤษฎีพัฒนาการจริยธรรมที่ เช่น ซิกมันด์ ฟรอยด์ ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ได้สรุปลักษณะจิตมนุษย์เป็น 3 ระดับ เช่นเดียวกัน คือ id เป็นที่ตั้งแห่งสัญชาตญาณ เป็นความต้องการแสวงหาเพื่อตนเองเป็นเบื้องต้น พื้นฐานของมนุษย์ ระดับต่อมา คือ ego (อีโก้) เป็นผู้ควบคุมพฤติกรรมเบื้องต้น มุ่งมาที่สิ่งที่ปรากฏอยู่อย่างแท้จริง ซุปเปอร์อีโก้เป็นลักษณะที่สามเป็นหลักแห่งอุดมคติและศีลธรรมจรรยา (สุชา จันทรธม, 2540)

ปัจจัยสำคัญอีกอย่างหนึ่งในสังคมก็คือเรื่องของพฤติกรรม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) ของสกินเนอร์และบันดูรา นักจิตวิทยาที่มีความเชื่อว่ากฎเกณฑ์ของสังคม และวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญให้เกิดการพัฒนาจริยธรรม บันดูรา (Bandura) มีความคิดว่าการเรียนรู้ทางสังคมเกิดจากการเรียนรู้โดยการสังเกตการเลียนแบบและการเอาอย่าง ส่วนทฤษฎีทางสติปัญญา (Cognitive Theory) ของพือาเจท์ มีความคิดว่า พัฒนาการทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับความฉลาด หรือการพัฒนาทางสติปัญญาเขาเชื่อว่า

การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมมีความสัมพันธ์กับการบรรลุดีภาวะเชิงจริยธรรม พร้อมกับการพัฒนาด้านอื่นๆ ด้วย (กรณีการ ภิรมย์รัตน์, 2555) ในกระบวนการทางสังคมนักจิตวิทยาได้วางแนวทางในการพัฒนาพฤติกรรมของเยาวชน เช่น กระบวนการกล่อมเกลาระดับครัวเรือน กระบวนการกล่อมเกลาระดับชุมชน กระบวนการกล่อมเกลาระดับสถาบันการศึกษา กระบวนการกล่อม เกลาของสถาบันศาสนา กระบวนการกล่อมเกลารัฐ และ กระบวนการกล่อมเกล่อื่นๆ ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับสภาพสังคมไทยในปัจจุบันที่เกิดขึ้น เนื่องจากเยาวชนมีการรับเอาความเจริญก้าวหน้าทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีในยุคสมัยใหม่เข้ามาอย่างขาดการกลั่นกรอง และไม่มีขีดจำกัด จึงทำให้ความเจริญทางวัตถุแผ่ขยายรุดหน้าอย่างกว้างขวางและรวดเร็ว แต่ในทางตรงกันข้าม สภาพทางจิตใจของเยาวชนในชาติกลับเสื่อมถอยและตกต่ำลง อย่างน่าเป็นห่วง เพราะการขาดความเจริญก้าวหน้าทางจิตใจหรือขาดศีลธรรมประจำใจนั่นเอง ดังที่ พุทธทาสภิกขุได้กล่าวไว้ว่าสังคมไทยปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปตามวัตถุเป็นอย่างมาก แต่ไม่ได้เป็นไปเพื่อประโยชน์สุขที่แท้จริงของ คนไทย คนนิยมวัตถุมากขึ้น มีกิเลสมากขึ้น และสิ่งที่ขาดคือศีลธรรม สภาพสังคมที่ฟอนพะเพราะรับอิทธิพลอารยธรรมตะวันตก (พุทธทาสภิกขุ, 2525)

ค่านิยมทางวัตถุดังกล่าวทำให้เกิดปัญหาที่เกิดจากเยาวชนมีลักษณะรุนแรงขึ้นตามลำดับ สิ่งที่ควรนำมาเป็นหลัก คือ กระบวนการกล่อมเกลาของสถาบันศาสนา ที่เห็นความสำคัญของการพัฒนาทางจิตใจและปัญญา ดังที่พระสรวิชัย อภิบาลโย อาจารย์ประจำภาควิชาปริยัติธรรมและจริยศึกษา คณะครุศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กล่าวว่าพฤติกรรมที่เป็นความรุนแรงของวัยรุ่นที่แสดงออกนั้นมีสาเหตุมาจากปัจจัยภายในและภายนอก ที่ผลักดันให้มีการเกิดแรงขับเคลื่อน ที่อยู่เหนือภาวะความถูกต้องทางศีลธรรม โดยเฉพาะปัจจัยภายในที่เป็นตัวต้นเหตุ ความอยากได้ อยากมี อยากเป็น ที่ปราศจากปัญญาเป็นตัวควบคุม ปัจจัยภายนอกเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดพฤติกรรมความรุนแรงของวัยรุ่น (พระสรวิชัย อภิบาลโย, 2560) ในกระบวนการพัฒนามนุษย์ที่ผิดพลาด คือ การปล่อยให้ไปเองตามธรรมชาติ อีกอย่างหนึ่ง ก็คือพัฒนาปรุงแต่งตามความต้องการของสังคม ดังนั้นจึงอาจกล่าวถึงการพัฒนามนุษย์อย่างสมบูรณ์นั้นเป็นการพัฒนาด้วยความรู้ความเข้าใจ ทำให้เจริญเติบโตขึ้นอย่างเกื้อกูลแก่สังคม มีความดีงาม มีขีดขั้น และ การรู้จักควบคุมพฤติกรรมเมื่ออยู่ในสังคม (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2564) ในทางพระพุทธศาสนามีหลักการว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนได้ และหลักธรรมสำคัญที่เป็นพื้นฐานในการศึกษา คือ มรรค มืองค์ 8 พรโตโฆสะและโยนิโสมนสิการ ศรัทธา การปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 จิตของมนุษย์ สามารถฝึกฝนได้ตามแนวทางสติปัฏฐาน 4 คือ กาย เวทนา จิต ธรรม ที่จะเป็นภาวะตื่นรู้ในปัญญา การพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนต้นแบบการตื่นรู้เชิงพุทธต้องสมบูรณ์ด้วยการพัฒนาจิตใจและปัญญา สติ สัมปชัญญะ ตั้งมั่นในหลักธรรม ยึดมั่นในพระรัตนตรัย เข้าใจในชีวิตและสังคม และมีความสุขท่ามกลางปัญหาต่างๆ ได้ เป็นคนมีคุณภาพ เป็นต้นแบบการสร้างวัฒนธรรมแห่งการตื่นรู้

พฤติกรรมเยาวชนต้นแบบการตื่นรู้

เป้าหมายสูงสุดของการพัฒนาเด็กและเยาวชน ในปัจจุบันและอนาคต ต้องอาศัยกลไกจากทุกภาคส่วนของสังคม เพื่อให้เกิดกระบวนการ พัฒนาที่เป็นประโยชน์สูงสุดต่อเด็กและเยาวชน ทั้งในด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์สังคม และการมีส่วนร่วม ในฐานะสมาชิกของสังคมและพลเมืองที่มีคุณภาพของชาติ พระพรหม

คุณากรณ์ (ป.อ.ปยุตโต) ได้ให้ทรรศนะว่า มนุษย์มีศักยภาพที่จะพัฒนาตนได้ โดยการพัฒนาดนให้มีปัญญา เข้าใจถึงความจริงของธรรมชาติ ภาวะตื่นรู้เป็นการสร้างสรรค์ที่เกิดขึ้นในตนเองเห็นผลได้เฉพาะตน แต่สามารถเอื้อประโยชน์ให้แก่สังคมในวงกว้างได้ (พระพรหมคุณากรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2546)

การตื่นรู้ คือ การตื่นจากความหลงใหลในกระแสวัตถุมองเห็นคุณค่าแท้มากกว่าคุณค่าเทียม มองเห็นประโยชน์และไม่ใช่ประโยชน์ รู้จักการเลือกสรรในสิ่งที่เป็นคุณ หลีกเลี่ยงสิ่งที่เป็นโทษ คือการรู้สึกตัว อยู่เสมอ (สัมมาสติ) และ การรอบคอบทุกการกระทำ (สัมมาสมาธิ) เป็นรูปแบบการสร้างภาวะตื่นรู้ที่ไม่ขัด หรือแย้งกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นส่วนที่ช่วยเติมเต็มให้กับชีวิตมนุษย์ เช่น การกำหนดลมหายใจ การใช้สัญญาณเตือนสติ การสวดมนต์ภาวนาการมีกัลยาณมิตร และการกำหนดรู้เท่าทันการกระทำในอิริยาบถ ย่อยทั้งหลาย

ภาวะตื่นรู้ มีสาระสำคัญหลัก 2 ประการ คือ ตื่นและรู้ หมายถึงมีความรู้ตัวในทุกขณะ คำว่าตื่น หมายถึงตื่นจากกิเลสเครื่องเศร้าหมอง เครื่องหลอกลวงทั้งปวง ไม่หลงไปตามกระแสนิยมที่ไม่สมเหตุผล ส่วนคำว่ารู้ หมายถึง ความรู้ตัวเอง เป็นสัมมาทิฐิคือการรู้ที่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เมื่อบุคคลสามารถ เข้าถึงภาวะตื่นรู้ได้ นอกจากจะพัฒนาดนเองแล้วยังสามารถขยายต่อองค์แห่งการตื่นรู้สู่สังคมจนสามารถ พัฒนาเป็นสังคมวัฒนธรรมแห่งการตื่นรู้ได้ในที่สุด พ้นจากสภาพการอยู่ร้อนนอนทุกข์ เป็นสังคมอยู่เย็นเป็นสุข ได้ในที่สุด ภาวะตื่นรู้เป็นภาวะที่เกิดจากการพัฒนาจิตอย่างสมบูรณ์ด้วยสติ และสัมปชัญญะ เป็นการตื่นจากความหลง ตื่นจากมิจฉาทิฐิ ตื่นจากไสยภาวะทั้งปวง เป็นสภาวะที่รู้ตัวทั่วพร้อมในร่างกายของคนที่กำลัง เคลื่อนไหวในอิริยาบถใด รู้ทั่วในอารมณ์ความรู้สึกต่างๆ ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันขณะ เป็นการตื่นที่พร้อมด้วย ปัญญา ในบทความนี้ขอนำเสนอหลักการ ดังนี้

1. หลักจิตวิทยาเกี่ยวกับพฤติกรรมเยาวชน เยาวชนในบริบทนี้เป็นความหมายเดียวกัน กับวัยรุ่น (Adolescence) โดยการนับเอาจากช่วงอายุเป็นเกณฑ์ องค์การสหประชาชาติได้ให้ความหมายสากลว่า "เยาวชน" หมายถึง คนในวัยหนุ่มสาว คือผู้มีอายุระหว่าง 15-25 ปี ซึ่งวัยนี้ถือได้ว่าเป็นช่วงรอยต่อระหว่าง ความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ หรือจะเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า วัยรุ่น องค์การสหประชาชาติกำหนดอายุ 15 ถึง 25 ปีบริบูรณ์ เยาวชนเป็นวัยที่สังคมคาดหวังให้เป็นพลังสำคัญที่จะขับเคลื่อนประเทศชาติไปสู่อนาคต ข้างหน้า รัฐบาลก็ได้เล็งเห็นความสำคัญนี้ ได้มีมติให้ วันที่ 20 กันยายนของทุกปีเป็นวันเยาวชนแห่งชาติ โดย ถือว่าวันนี้เป็นวันสิริมงคลยิ่ง เป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทั้งสองพระองค์ทรงครองราชย์ตั้งแต่ทรงพระเยาว์ ทรงพระปรีชา ยิ่ง (กาญจนา นาคสกุล, 2556) นักจิตวิทยาตะวันตก ให้ความหมายว่าวัยรุ่นเป็นผู้มีลักษณะ 3 ประการ คือ มีพัฒนาการ ด้านร่างกายโดยมีวุฒิภาวะทางเพศ มีพัฒนาการทางด้านจิตใจโดยมีการเปลี่ยนแปลงจากเด็ก ไปเป็นผู้ใหญ่ และ มีการเปลี่ยนสภาวะทางด้านเศรษฐกิจจากการที่ต้องพึ่งพาผู้ใหญ่ทางเศรษฐกิจเป็นบุคคลที่สามารถประกอบอาชีพมีรายได้ สามารถรับผิดชอบและพึ่งพาตนเอง ต้องการจะทำอะไรด้วยตนเอง ไม่ต้องการคำสั่งจากพ่อแม่หรือผู้อื่น วัยรุ่น คือช่วงวัยที่เด็กจะพัฒนาไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ทั้งด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ในระยะนี้เด็กเริ่มให้ความสนใจตนเอง ค้นหาตนเอง แสวงหาค่านิยม และ ปรัชญาชีวิตเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงและมีพฤติกรรมเสี่ยงต่อสุขภาพทางด้านต่างๆ มากที่สุด ในยุคปัจจุบัน

เด็กเป็นวัยรุ่นเร็วขึ้น (ศรีเรือน แก้วสังวาล, 2540) และวิทยากร เชียงกูล อธิบายความหมายของคำว่า “วัยรุ่น” เอาไว้ว่า วัยรุ่น คือ วัยเปลี่ยนผ่านจากเด็กโตไปเป็นผู้ใหญ่คำว่า Adolescence มาจากภาษาลาตินหมายถึง การเติบโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ คำว่า Teenage หมายถึงคนที่อายุ 13-19 ปี ช่วงอายุของวัยรุ่นอาจจะแตกต่างกัน แล้วแต่ชาติพันธุ์ วัฒนธรรม พัฒนาการของแต่ละบุคคลและยุคสมัย (วิทยากร เชียงกูล, 2556) นอกจากนั้น G. Stanley Hall นักจิตวิทยาที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นบิดาของการศึกษาทางจิตวิทยาวัยรุ่น ให้นิยามวัยรุ่นว่า วัยรุ่นเป็นวัยพายุบุแคม (Stress and Storm) มีสาเหตุมาจากวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงอย่างอย่างรวดเร็ว (สุรางค์ โค้วตระกูล, 2545)

เยาวชน หรือที่รู้จักกันเป็นอย่างดีว่าวัยรุ่นเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทั้งทางด้านร่างกาย และจิตใจ การเปลี่ยนแปลงระบบฮอร์โมนภายในร่างกาย มีความหลากหลาย เนื่องจากขึ้นกับความแตกต่าง ของขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนความแตกต่างทางสังคม พฤติกรรมทุกอย่างเกิดโดยการ เรียนรู้และสามารถสังเกตได้ ทฤษฎีนี้ได้สรุปว่า พฤติกรรมมนุษย์บางอย่างมาจากจิตใต้สำนึกเป็นกระบวนการ ทางจิตซึ่งเรียกว่าเป็นกลไกในการป้องกันตนเอง

2. ปัญหาที่ส่งผลต่อพฤติกรรมและพัฒนาการของเยาวชน เด็กและเยาวชนจำนวนมากซึมซับ พฤติกรรมความรุนแรง สื่อลามกอนาจาร เสพยาเสพติด มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร อยู่ในแหล่งมั่วสุม และ อื่นๆ จนพฤติกรรมเหล่านี้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตร่วมสมัยของเด็กและเยาวชน

1) ปัญหาที่มีผลต่อพฤติกรรม ประมวลจากหนังสือสิทธิเด็กและการวางแผนท้องถิ่นเพื่อเด็กและ เยาวชน พบว่าปัญหาสำคัญในเยาวชน ที่จำเป็นต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วนมี 9 ปัญหา ดังนี้ (1) ปัญหาด้านยาเสพติด พบว่า เด็กและเยาวชนมีการเสพยาบ้า สารระเหย กัญชา (2) ปัญหาด้านพฤติกรรม ได้แก่ ความฟุ้งเฟ้อ การแต่งกาย ติดเกม ขาดวินัย ขาดความรับผิดชอบไม่รู้จักหน้าที่ของตนเอง ขาดความร่วมมือกับชุมชน ไม่มี พลังเยาวชน และขาดจิตสำนึก (3) ปัญหาด้านการศึกษา พบว่า เด็กและเยาวชนขาดเรียน ออกกลางคัน หนี เรียน ไม่เรียนต่อในระดับสูง ยากจน ไม่มีทุนเรียนต่อเรียนจบแล้วไม่มีงานทำ (4) ปัญหาทางเพศกรรมมี เพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร พบว่า มีการค้าประเวณี เกิดปัญหาท้องไม่มีพ่อ (5) ปัญหาคุณธรรม จริยธรรม พบว่า เด็กและเยาวชนมีนิสัย กิริยามารยาทก้าวร้าว ขาดความเคารพเชื่อฟัง ไม่ปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณี อันดีงาม (6) ปัญหาการใช้เวลาว่าง เด็กและเยาวชนใช้เวลาว่างในการเล่นเกมส์ ติดเพื่อน มั่วสุม เล่นการพนัน ดื่มสุรา ติดบุหรี่ และอื่นๆ (7) ปัญหาการก่ออาชญากรรม มีการทะเลาะเบาะแว้ง ยกพวกตีกัน ลักขโมย ปล้น จนถึงการข่มขืน (8) ปัญหาครอบครัว พบว่า ครอบครัวไม่มีเวลาดูแลบุตรหลาน ครอบครัวแตกแยก ขาดความอบอุ่น (9) ปัญหาการค้ามนุษย์ แรงงานเด็ก การค้าประเวณี และอื่นๆ (สมพงษ์ จิตระดับ, 2554)

2) ปัญหาที่กำลังกลายเป็นวิถีชีวิตพื้นฐานของเด็กไทยเข้าไปทุกที ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงที่มีผล ต่อเด็ก และเยาวชน นับตั้งแต่ (1) วัตถุนิยม การใช้จ่ายสิ่งของ การยึดติดสินค้านำมาแพง ยึดติด จนกลายเป็นส่วน สำคัญที่สุดในการดำเนินชีวิต เด็กไทยติดอาหารฟาสต์ฟู้ด ขนมกรุบกรอบน้ำอัดลม เป็นว่าเล่น ต้องบริโภคทุก วันจนเป็นนิสัย (2) ยาเสพติด ในสังคมไทยขาดการควบคุม และการระบอบของ บุหรี่ เหล้า เบียร์ สารระเหย ยาบ้า ยาเลิฟ ยาอี (3) เพศเสรีในเด็กวัยมัธยมศึกษาตอนต้นที่มีคูรักมีกิ๊กกันหลายคน มีเพศสัมพันธ์ มีการ เปลี่ยนคู่นอน ชายบริการทางเพศแบบแอบแฝงแลกเปลี่ยนประสบการณ์จนเป็นค่านิยมใหม่ (4) ความรุนแรง

ในพฤติกรรมและอารมณ์ เนื่องจากเด็กส่งสมความรุนแรง การใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา ใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล (5) อินเทอร์เน็ต ช่องว่างระหว่างพ่อแม่ กับเด็กไทยโลกยุคสารสนเทศจะมากขึ้นตามลำดับ อินเทอร์เน็ตจะเป็นห้องสมุดโลกที่เด็กเรียนรู้และรับข่าวสารมากมายได้ตลอดเวลา อินเทอร์เน็ตเป็นดาบสองคมที่เด็กจะใช้ประโยชน์ทางการศึกษา หรือใช้อินเทอร์เน็ตในทางที่ไม่เหมาะสม (6) สื่อลามกอนาจาร เมืองขนาดใหญ่เต็มไปด้วยสื่อลามกกราคาถูก หาง่าย และสุดยอตแห่งความบันเทิง มีทุกรูปแบบ

3) ผลกระทบของปัญหา ปัญหาของวัยรุ่นในสังคมไทยยุคปัจจุบันเป็นปัญหาที่ซับซ้อนจึงยากแก่การแก้ไขได้โดยทันที เนื่องจากธรรมชาติของมนุษย์และสภาพสิ่งแวดล้อมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นพื้นฐานทั้งด้านกายภาพ ด้านสังคมเมือง และด้านเศรษฐกิจ จึงเป็นสาเหตุสำคัญส่วนหนึ่งของผลกระทบต่อปัญหาของเยาวชน ประกอบกับเป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อของเยาวชน เป็นสาเหตุทำให้ประสบกับปัญหาต่างๆ อย่างมากมาย ซึ่งกล่าวได้ว่าเป็นปัญหาที่มาจากขาดความรู้และความเข้าใจในการจัดการกับปัญหาของเยาวชน ปัญหาที่สำคัญของวัยรุ่น ที่ต้องการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ได้แก่ ปัญหายาเสพติด ความรุนแรง และการใช้ความรุนแรงในสังคม

4) ปัญหาในการเลี้ยงดูเยาวชน การเลี้ยงดูวัยรุ่น ไม่ให้สร้างความวุ่นวาย จะช่วยลดความเสี่ยงก่อพลาดในชีวิตของเด็กได้ พ่อแม่ผู้ปกครองที่สื่อสารเชิงบวกกับลูก สามารถช่วยลดและป้องกันปัญหาต่างๆ ของเยาวชนได้ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญที่จะต้องส่งเสริมให้พ่อแม่ และผู้ปกครอง เรียนรู้ และเข้าใจ ในธรรมชาติของเยาวชน และสื่อสารเชิงบวก พูดคุยกับลูกได้ทุกเรื่อง

วัยของเยาวชนเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นหลายด้าน ทำให้ต้องมีการปรับตัวหลายด้านพร้อมๆกัน จึงเป็นวัยที่จะเกิดปัญหาได้มาก การปรับตัวได้สำเร็จจะช่วยให่วัยรุ่นพัฒนาตนเองเกิดบุคลิกภาพที่ดี ซึ่งจะเป็นพื้นฐานสำคัญของการดำเนินชีวิตต่อไป การเรียนรู้พัฒนาการวัยรุ่นจึงมีประโยชน์ทั้งต่อการส่งเสริมให้วัยรุ่นเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีสุขภาพดีทั้งทางร่างกายจิตใจสังคม ส่งเสริมให้ลูกรู้จักผ่อนคลายและหาความสุขให้ตัวเองได้ และช่วยป้องกันปัญหาต่างๆ ในวัยรุ่น เช่น ปัญหาทางเพศหรือปัญหาการใช้สารเสพติด การให้ความสำคัญให้ได้มีโอกาสในการแสดงความคิดเห็นพ่อแม่เรียนรู้ และสามารถปรับตัว ปรับเทคนิควิธีการที่ใช้ให้เหมาะสมกับวัยของวัยรุ่น ในครอบครัวมีบรรยากาศที่อบอุ่น มีความรัก ให้โอกาสฝึกฝน ทั้งหมดที่กล่าวมา จะช่วยทำให้พ่อแม่พัฒนาเยาวชนให้อยู่ในทิศทางที่เหมาะสม และเยาวชนก็สามารถใช้พลังที่มีอยู่มาพัฒนาวิถีชีวิตของตนเองของตนเองต่อไป และสามารถแก้ปัญหาอุปสรรคในทางที่สร้างสรรค์

ไม่ว่าปัญหาจะเกิดจากปัจจัยใดก็ตาม ผลที่สุดจะที่เยาวชนเองว่าจะมีจิตใจเข้มแข็งพอที่จะเอาชนะสิ่งชั่วร้าย กิเลสตัณหา ไม่ลุ่มหลงไปตามสภาพแวดล้อม เมื่อเกิดปัญหาขึ้นจะแก้ไขได้อย่างไร เยาวชนจะปรับเปลี่ยนพฤติกรรมหรือแนวคิดจิตใจ ให้ดำรงตนเป็นคนดีคนเก่ง เป็นที่ยอมรับของ ครอบครัว กลุ่มเพื่อน และสังคม การพัฒนาพฤติกรรมจึงเป็นแนวทางสำคัญที่จะขจัดปัญหาที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชนได้

หลักการพัฒนาเยาวชน

คณะกรรมการศึกษาแห่งชาติได้กำหนดกรอบแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาเยาวชน เพื่อกำหนดนโยบาย และวิธีการหลักในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ มีแนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาเยาวชน ดังนี้

1. แนวคิดพื้นฐานในการพัฒนาเยาวชน

1) เยาวชนมีเกียรติ สิทธิ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์

2) การพัฒนาคนนั้นเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต ในช่วงชีวิตหนึ่งๆ ต่างก็มี จุดวิกฤต และจุดเด่น อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางสรีระ การรับรู้โดยเฉพาะด้านการปรับตัว และการปรับบทบาทอันเนื่องมาจากประสบการณ์ และอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม

3) ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่าง ๆ ปรากฏชัดเจนกล่าว คือ ความยากจน สภาพทุพโภชนาการ การมีโรคภัยไข้เจ็บ ความด้อยโอกาสในการศึกษา ความไม่รู้ การขาดทักษะเชิงอาชีพ การไม่มีความรู้ การเพิ่มประชากร การไม่ได้รับการบริการพื้นฐานที่ทั่วถึง และบริการที่ขาดคุณภาพ ปัจจัยดังกล่าวข้างต้นมีความสัมพันธ์ทั้งทางตรง และทางอ้อม ต่อการพัฒนาเยาวชน โดยทั้งเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา และเสริมให้มีสภาพเศรษฐกิจที่สร้างปัญหาให้แก่เยาวชนเอง อันมีผลทำให้เยาวชนบางกลุ่มกลายเป็นปัญหาสังคมในที่สุด

4) เยาวชนควรได้รับความสนใจเป็นพิเศษ เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ

5) จำเป็นต้องสร้างโอกาสให้เยาวชนทุกคนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ โดยเฉพาะเยาวชนที่มีโอกาสมากกว่าจะต้องช่วยพัฒนาผู้ด้อยโอกาส

6) การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์เป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน และต้องลงทุนสูง จึงควรระดมให้เกิดการสูญเสียโดยใช้วิธีการป้องกันมากกว่าการแก้ไข เนื่องจากเยาวชนเป็นกำลังสำคัญที่จะเป็นผู้ใหญ่ในอนาคต ดังนั้นจึงมีการคาดหวังบทบาท ที่เยาวชนพึงปฏิบัติ โดยอาจแบ่งความคาดหวังต่อบทบาทของเยาวชนได้ 7 ประการ

1) เยาวชน คือสมาชิกของครอบครัว และสังคม ซึ่งต้องฝึกฝนอบรมให้รู้จักบทบาทของตนในครอบครัว และการบำเพ็ญประโยชน์ต่อผู้อื่น 2) เยาวชนไทย คือกำลังในการปกป้องรักษาบ้านเมืองจึงต้องอบรมให้วินัยแบบทหาร และมีความรู้สึกในเรื่อชาตินิยม 3) เยาวชนไทย คือ พลังในทางเศรษฐกิจ จะต้องพัฒนาให้เป็นกำลังผลิตที่พอเพียงกับการขยายตัวทางเศรษฐกิจ โดยอาศัยการศึกษาในระบบโรงเรียนเป็นเครื่องมือ 4) เยาวชนไทย คือ พลังในการพัฒนาเศรษฐกิจจึงต้องพัฒนาให้เหมาะสมทั้งปริมาณ และคุณภาพ โดยอาศัยการศึกษาในรูปแบบต่างๆ 5) เยาวชน เป็นทั้งผู้รับการพัฒนา และผู้ดำเนินการพัฒนาด้วย โดยเฉพาะเยาวชนในกลุ่มที่มีระดับการศึกษาสูงจะเป็นทรัพยากรที่มีคุณค่าในการกระจายการพัฒนาไปสู่ผู้ด้อยโอกาส 6) เยาวชน เป็นผู้สืบทอดวัฒนธรรมเพื่อนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อความอยู่รอดปลอดภัยของสังคมในอนาคต 7) เยาวชน ต้องเป็นคนที่มีความรู้ มีสติปัญญา มีเหตุผล มีคุณธรรม และ วัฒนธรรม มีพลานามัยที่สมบูรณ์ มีทักษะในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้ เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม มีความรู้ความสามารถ และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ (กมฺท, 2560)

2. คุณลักษณะเยาวชนต้นแบบ เยาวชนต้นแบบ หมายถึง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ที่ได้รับการฝึกฝนและอบรมมาเป็นอย่างดี เป็นต้นแบบหรือตัวอย่างที่ดีที่เด็กและเยาวชนคนอื่นๆ เห็นแล้วรู้สึกชื่นชมอยากจะเป็นและอยากจะทำอย่างนั้นด้วย มีความรู้ มีไหวพริบ เฉลียวฉลาด มีสติตั้งมั่น ความอดทน อดกลั้น และความมุ่งมั่นไม่ย่อท้อ เป็นการสร้างผู้นำเยาวชน รวมทั้งการสืบต่อผู้นำจากรุ่นสู่รุ่น เป็นวิธีการพัฒนาเด็กและเยาวชน ทำให้เกิดการพัฒนาอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน มีอัตลักษณ์เยาวชนไทยต้นแบบที่มีความสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเยาวชน ซึ่งอยู่ช่วงอายุระหว่าง 14-25 ปี หรือเป็นช่วงวัยรุ่นหนุ่มสาว เป็นช่วงหัวเลี้ยวหัวต่อระหว่างเด็กและ ผู้ใหญ่เพื่อเป็นต้นแบบ แห่งการปรับตัว เพื่อรับกับสถานการณ์โลกในวันข้างหน้าที่กำลังโหมเข้ามาสู่สังคมไทย (ปาณิภรณ์ ธีระวงศนันท์, 2564)

จากแนวคิดเกี่ยวกับเยาวชนทั้งหมด สรุปได้ว่ามีนโยบายเยาวชนแห่งชาติ แต่ยังไม่มีการพัฒนาเยาวชนล้วนๆ ระดับชาติ ทำให้การพัฒนาเยาวชนไร้ทิศทางที่แน่นอน เป้าหมายที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป คือการพัฒนาให้เยาวชนเป็นคนดีและคนเก่ง ซึ่งนักวิชาการไทยได้ให้ความหมายไว้ว่าควรมีการพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้ที่มีพฤติกรรมที่เหมาะสมใน 4 ด้านดังต่อไปนี้

- 1) เป็นผู้ที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ดูแลตนเอง เช่น มีพฤติกรรมรักษาสุขภาพอนามัย ส่วนบุคคล ไม่สูบบุหรี่ ไม่เล่นการพนัน
- 2) เป็นผู้ที่ไม่เบียดเบียนผู้อื่น เช่น มีพฤติกรรมซื่อสัตย์ ไม่ก้าวร้าวผู้อื่น ทำตามระเบียบของสถาบันโรงเรียน
- 3) เป็นผู้ที่รับผิดชอบต่อหน้าที่ เช่น มีพฤติกรรมเรียนดี ทำงานที่ได้รับมอบหมาย อย่างขยันขันแข็ง
- 4) พัฒนาตนเองและช่วยพัฒนาผู้อื่นและสังคม เช่น การอาสาพัฒนาชนบทของนิสิตนักศึกษา มีพฤติกรรมประหยัดพลังงาน รักษาธารณสมบัติ รักสิ่งแวดล้อม (ดวงเดือน พันธมนาวิน, 2540)

เยาวชนไทยที่มีคุณภาพนั้น ควรมีความพร้อมทางจิตใจที่สำคัญ คือ 1) มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง หมายถึง รู้จักว่า เมื่อใดควรเสียสละเพื่อผู้อื่นก็ยินดีที่จะทำ ไม่เอาแต่ได้ฝ่ายเดียว เห็นความสำคัญของส่วนรวมและประเทศชาติ 2) มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง หมายถึง เป็นผู้ที่เชื่อว่าทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว อย่างมั่นคง นั่นคือ เชื่อว่าสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการกระทำของตนเองเป็นสำคัญ เชื่อว่าจะมีความสุขสงบก็โดยไม่เบียดเบียนคนอื่น 3) มีลักษณะมุ่งอนาคตและ ควบคุมตนได้มาก รู้จักอดทนรอได้ 4) มีสุขภาพจิตดี หมายถึง มีความสุขกายสบายใจไม่วิตกกังวลมากเกินไป

สรุปความได้ว่า การเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนต้นแบบ คือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์โดยการสอดคล้องกับสภาพปัญหาให้เข้าใจความเป็นธรรมชาติของวัยรุ่น ฝึกให้เขาคิดเองเป็น คิดหาทางออก และแก้ปัญหาด้วยตนเอง มีการสื่อสารทางบวก ส่งเสริมความคิด การตัดสินใจและพฤติกรรมที่ดีให้ชัดเจน หลีกเลี่ยงการบังคับโดยเสนอแนะทางออกแบบประนีประนอมโดยที่วัยรุ่นมีส่วนร่วม เปิดโอกาสให้ทดลองหัดทำ ฝึกฝนจนเกิดทักษะ ภายใต้อุปกรณ์ที่เหมาะสม และให้มีความรับผิดชอบต่อผลของการกระทำ ทำความเข้าใจในความคิด ค่านิยม ความชอบ และอิทธิพลของกระแสสังคม

หลักการเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนต้นแบบการตื่นรู้

การพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนจะต้องพัฒนาในหลายด้าน คือ กาย จิต ปัญญา สิ่งแวดล้อมและสังคม สิ่งที่เป็นอย่างยิ่งคือการหาแนวทางแก้ปัญหา และพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนได้ถูกต้อง มีประสิทธิภาพ โดยมีหลักการในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

1. หลักธรรมที่เกื้อกูลการพัฒนาเยาวชน

1) สัมมาทิฐิ เป้าหมายขั้นสูงสุด จุดเริ่มต้นของการพัฒนาของเยาวชนตาม แนวพุทธ คือ สัมมาทิฐิ ที่เป็นขั้นเริ่มแรกในระบบการศึกษาและพัฒนาแนวพุทธ เป็นทางนำไปสู่ปัญญาตื่นรู้ เป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนการศึกษา เมื่อมีสัมมาทิฐิ คือความเห็นชอบแล้ว สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบก็จะมีขึ้น แล้วจะมีสัมมาวาจา พูดชอบ สัมมากัมมันตะ กระทำชอบ (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: (4/1/15) ปัจจยแห่งสัมมาทิฐิ ต้องอาศัยองค์ประกอบ 2 ประการต่อไปนี้ คือ

(1) ปรโตโฆสะ แปลว่าเสียงจากภายนอก เสียงจากที่อื่น เสียงจากที่อื่นก็คือเสียงจากคนอื่น มาจากที่อื่น สภาพแวดล้อมทางสังคมซึ่งมี 2 ส่วน คือ ปรโตโฆสะที่ดีและไม่ดี ปรโตโฆสะที่ไม่ดี ท่านบอกว่านำไปสู่มิจฉาทิฐิ ปรโตโฆสะที่ดีนำไปสู่สัมมาทิฐิ คือความเข้าใจ คิดเห็น เชื่อถือถูกต้อง ปรโตโฆสะเป็นปัจจัยกระตุ้นการเรียนรู้จากภายนอก ซึ่งหมายถึงเฉพาะการเรียนรู้จากส่วนที่ติงามถูกต้อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการรับฟังธรรม ความรู้ หรือคำแนะนำจากบุคคลที่เป็นกัลยาณมิตร บุคคลที่ทรงคุณธรรม เป็นต้น (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546)

(2) โยนิโสมนสิการ หมายถึง การทำในใจให้แยบคาย กล่าวคือ การพิจารณาอย่างรอบคอบ ถี่ถ้วน ทางพุทธศาสนาถือว่ามีความค่าเท่ากับความไม่ประมาทหรือ "อัปมาท" ซึ่งเป็นแหล่งรวมแห่งธรรมฝ่ายดีหรือ กุศลธรรม ทั้งปวง (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: (19/464/129) นอกจากนั้น ยังจัดเป็นธรรมะข้อหนึ่งในกลุ่มธรรมที่เป็นไปเพื่อความเจริญด้วยปัญญา และเป็นธรรมะมีอุปการะมากแก่มนุษย์ (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: (12/268/332) การใช้ความคิดถูกวิธี ความรู้จักคิด คิดเป็น คือ ทำในใจโดยแยบคาย การใช้ความคิดถูกวิธี คือ การกระทำในใจโดยแยบคาย มองสิ่งทั้งหลายด้วยความคิด พินิจพิจารณา ตรึกตรองอย่างรอบคอบ ถี่ถ้วน ถึงความสืบทอดเหตุผล ต้นตอที่เกิด โยนิโสมนสิการเป็นหลักธรรมปฏิบัติที่ใช้ได้ตลอดเวลา ฝึกในการดำเนินชีวิตประจำวัน การคิด พิจารณาเมื่อรับรู้ประสบการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้รู้ตามเป็นจริง

ในกระบวนการพัฒนาปัญญา ความมีกัลยาณมิตรนี้ จัดว่าเป็นระดับความเจริญปัญญาในขั้นศรัทธา โยนิโสมนสิการอยู่ในระดับที่เหนือศรัทธา เพราะเป็นขั้นที่เริ่มใช้ความคิดของตนเอง ไม่มกมาย ในการฝึกหัดพัฒนาคน โยนิโสมนสิการเป็นการฝึกการใช้ความคิดให้รู้จักคิดอย่างถูกวิธี เป็นสิ่งสำคัญในการสร้างปัญญา

2) ศรัทธา 4 คือ กัมมสัทธา เชื่อว่ากรรมมีจริง วิปากสัทธา เชื่อว่า ผลของกรรมมีจริง กัมมัสสกตาสัทธา เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของของตนจริง ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อการตรัสรู้ของพระตถาคตเจ้า พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต) กล่าวถึงเรื่องศรัทธาไว้ในพจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม ดังนี้ ศรัทธา 4 (ความเชื่อ, ความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผล - faith; belief; onfidence) (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2546)

ศรัทธา 4 ที่เป็นการเชื่อในพระพุทธานุภาพ ได้แก่ กัมมสัทธา (เชื่อกรรม, เชื่อกฎแห่งกรรม, เชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง คือ เชื่อว่า เมื่อทำอะไรโดยมีเจตนา คือ จงใจทำทั้งรู้ ย่อมเป็นกรรม คือ เป็นความชั่วความดีมีขึ้นในตน เป็นเหตุปัจจัยก่อให้เกิดผลดีผลร้ายสืบเนื่องต่อไป การกระทำไม่ว่าเปล่าและเชื่อว่าผลที่ต้องการจะสำเร็จได้ด้วยการกระทำ มิใช่ด้วยอำนาจหรืออนาคยโชค เป็นต้น วิปากสัทธา เชื่อวิปาก เชื่อผลของกรรม เชื่อว่าผลของกรรมมีจริงคือเชื่อว่ากรรมที่ทำแล้วต้องมีผลและผลต้องมีเหตุ ผลดีเกิดจากกรรมดีผลชั่วเกิดจากกรรมชั่ว ก็มีสัทธาเชื่อความที่สัตว์มีกรรมเป็นของตน เชื่อว่าแต่ละคนเป็นเจ้าของ จะต้องรับผิดชอบเสวยวิบากเป็นไปตามกรรมของตน และ ความเชื่อที่สำคัญที่ชาวพุทธต้องมี คือ ตถาคตโพธิสัทธา เชื่อความตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า มั่นใจในพระพุทธเจ้าที่ทรงพระคุณทั้ง 9 ประการ ตรัสธรรม บัญญัติวินัยไว้ด้วยดี ทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห็นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้ หากฝึกตนด้วยดี ก็สามารถเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดบริสุทธิ์หลุดพ้นได้ ดังที่พระองค์ได้ทรงบำเพ็ญไว้เป็นแบบอย่าง สรุปลงโดยใจความได้ว่า ศรัทธา 3 ข้อต้น ย่อมรวมลงในตถาคตโพธิสัทธาได้ทั้งหมด

3) มิตรแท้ มิตรเทียม จากสังคาลสูตร ในพระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค ว่าด้วยทศ 6 คือ บุคคล 6 ประเภทที่มีความสัมพันธ์ต่อบุคคลๆ หนึ่ง และวิธีการปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้น ว่าด้วย มิตรแท้และมิตรเทียม (พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: (11/254/207) ดังนี้ มิตรแท้ 4 ประเภท คือ มิตรมีอุปการะ มิตรร่วมทุกข์ร่วมสุข มิตรแนะนำประโยชน์ มิตรอนุเคราะห์ มิตรเทียม 4 ประเภท คือ มิตรปกกลอก มิตรดีแต่พูด มิตรหัวประจบ มิตรชวนในทางเสียหาย

การคบเพื่อนในชีวิตจริงมิตรแท้หายาก มักมีลักษณะผสม ต้องมอง 2 ทางคือมองตัวเราด้วย มีความจริงใจทั้งสองฝ่าย ทำหน้าที่มิตรแท้ทั้งคู่ ถ้าเพื่อนจะไปทางอบายมุขต้องยับยั้ง ต้องกล้าที่จะพูดให้เพื่อนออกห่างไกลจากทางไม่ดี และ ชวนกันมาในทางที่ดี เพราะว่า กิเลสในใจของคนทุกคนมีอยู่ ถ้าเราคบมิตรที่ดี ก็เหมือนเขามาช่วยรัดน้ำพรวนดินให้ปลั่งใจในตัวเราเติบโตงอกงามขึ้น นำเราไปสู่ความสุขความสำเร็จ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า มงคลชีวิตข้อแรกก็คือนอกคนพาล ข้อที่สองคือคบบัณฑิต คบกับมิตรแท้

2. หลักปฏิบัติเพื่อพัฒนาจิตใจและปัญญา หลักธรรมใหญ่ที่ขับเคลื่อนระบบต่าง ๆ เป็นกระบวนการพัฒนาจิตใจที่เป็นการดำเนินวิถีชีวิตที่ถูกต้อง จัดว่าเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา เป็นการทำความดี ละเว้นความชั่ว ทำใจให้หมดจดผ่องใส เป็นเครื่องทำให้ รู้แจ้งเห็นจริงในสังขารธรรมทั้งหลาย ข้อปฏิบัติ นั้นเรียกว่าภาวนา หรือการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตโต), 2564)

1) สติปัฏฐาน 4 เป็นธรรมที่ทำให้เหล่าสัตว์บริสุทธิ์จากกิเลส เพื่อล่วงพ้นความโศก และความทุกข์ และการบรรลุมรรคผล ซึ่งมีอานิสงส์ที่ปรากฏในพระสูตรว่า ทางนี้เป็นทางสายเดียวเพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโศก และปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอายุธรรมเพื่อทำให้แจ้งนิพพาน ทางนี้คือ สติปัฏฐาน 4 (พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: 12/106/101)

เมื่อพิจารณาจากพระพุทธพจน์จะเห็นได้ว่าตอนเริ่มต้นของพระสูตร ทรงแสดงหลักการปฏิบัติเพื่อการรู้แจ้ง คือให้มีสติพิจารณากำกับดูสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง โดยไม่ให้ถูกครอบงำไว้ด้วยอำนาจกิเลส โดยมีแนวปฏิบัติเป็นขั้นตอน 4 ระดับ โดยแบ่งเป็น กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน และธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน

2) องค์ประกอบของสติปัฏฐาน 4 มีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 2 ส่วนด้วยกันคือ

(1) หลักการ พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักการว่า สติปัฏฐาน 4 เป็นทางสายเดียวที่จะนำไปสู่เป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา จะเห็นหลักการได้ชัดเจนว่าการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ตามแนวสติปัฏฐาน 4 เป็นการพัฒนาด้านจิตใจ ต้องมีฐานที่ตั้งหรือที่รองรับที่มั่นคง คือสติปัฏฐาน 4 วิปัสสนาญาณก็ดี จะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากขาดกระบวนการพิจารณาธรรมตามแนวสติปัฏฐาน 4 เป็นหลักการปฏิบัติ เพื่อการรู้แจ้ง คือให้มีสติพิจารณากำกับดูสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง โดยไม่ให้ถูกรอบงำไว้ด้วยอำนาจกิเลสต่างๆ โดยมีแนวปฏิบัติเป็นขั้นตอน 4 ระดับ คือ พิจารณากาย, ความรู้สึก (เวทนา), จิต, และธรรมที่เกิดขึ้นในจิต

(2) วิธีการ วิธีการของสติปัฏฐาน 4 นี้เป็นการเจริญวิปัสสนา เป็นการกำหนดสติอย่างต่อเนื่อง ทำให้เห็นสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นได้ต่อเนื่อง และดำเนินตามหลักการ

-กายนุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการใช้สติพิจารณากำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางกาย คือเอาสติไปตั้งไว้ที่กาย หมายรวมถึงอริยาบทต่าง ๆ ทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการเดิน ยืน นั่ง นอน เหยียด คู้ หายใจเข้า-ออก ต้องกำหนดทุกอริยาบท วิธีการในข้อนี้จะสามารถตัดทอนเสียซึ่งกามารมณ์ กามะ คือความใคร่ ออกเสียได้จากจิตใจ บุคคลผู้ใดได้ปฏิบัติอยู่เรื่อย ๆ ตัวราคะนั้นจะน้อยลง ถอยลง เบาลง

-เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการใช้สติพิจารณากำหนดรู้อาการที่ปรากฏ เมื่อปฏิบัติไปชั่วระยะเวลาหนึ่ง ถ้าเกิดเวทนา คือ อาการ ปวด เจ็บ ก็ให้กำหนดด้วยสติว่า ขณะนี้เวทนาได้เกิดขึ้นแล้ว ให้ใช้สติพิจารณาคัดที่เจ็บปวดนั้น หรืออาการ สุข ก็กำหนดรู้ เช่นเดียวกันเห็นอาการของเวทนาได้อย่างชัดเจน และรู้สึกได้อย่างถูกต้อง จึงเป็นการกำหนดเวทนานุปัสสนาอย่างถูกต้องตามหลักการของสติปัฏฐาน จะเห็นได้ว่าวิธีนี้เป็นวิธีการเจริญวิปัสสนา

-จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ได้แก่ การใช้สติพิจารณากำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางจิต ถ้าความคิดเกิดขึ้นในขณะที่กำลังเดินจงกรม หรือนั่งสมาธิ ความคิดนั้นจะเป็นไปในทางที่ดี หรือไม่ดี ก็ให้กำหนดสติใช้สติกำหนดอยู่กับปัจจุบันให้ดีที่สุด โดยพิจารณาเห็นจิตเนื่อง ๆ ดังนี้ ถ้าจิตมีราคะ ให้รู้ชัดว่ามี ถ้าจิตมีโทสะ ก็ให้รู้ชัดว่ามี จิตที่หายจากโทสะ ก็ให้กำหนด จิตมีโมหะ ก็รู้ชัด จิตที่หายโมหะ ก็กำหนดรู้ว่า หาย เมื่อจิตหลุด ก็ให้กำหนดรู้ว่า หลุด ฯลฯ

-ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นการใช้สติพิจารณากำหนดรู้อาการที่ปรากฏทางธรรม อาการที่ปรากฏทางธรรมได้แก่ ชันธ 5 และนิรวรณ 5 ชันธ 5 แบ่งเป็น 2 ส่วนคือ รูปกับนาม เป็นการกำหนดสติอย่างต่อเนื่อง ทำให้เห็นสภาวะธรรมที่เกิดขึ้นได้ต่อเนื่อง เป็นส่วนที่เป็นวิธีการ คือการปฏิบัติโดยมีฐานที่ตั้งมั่นของจิต 4 ประการ คือ กาย เวทนา จิต ธรรม

สรุปได้ว่าสติปัฏฐาน 4 ให้ความสำคัญกับสติคือความระลึกรู้ที่เป็นฝ่ายดี ยับยั้งมิให้จิตตกไปในทางชั่ว หรือความระลึกได้ที่รู้ทันอารมณ์อันเป็นฝ่ายดี ปฏฐาน คือความตั้งมั่นอยู่ในอารมณ์ ดังนั้น สติปัฏฐาน 4 ก็คือความตั้งมั่นในการระลึกรู้อารมณ์ที่เป็นฝ่ายดี มีความหมายโดยเฉพาะถึงอารมณ์อันเป็นที่ตั้งมั่นแห่งสติ 4 ประการ ประกอบด้วย กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นทางสายเดียวที่จะนำผู้ที่ปฏิบัติไปสู่เป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนา

การบูรณาการหลักธรรมกับหลักจิตวิทยาเพื่อพัฒนาเยาวชนต้นแบบการตื่นรู้

องค์ความรู้ในด้านแนวคิดและหลักจิตวิทยาเกี่ยวกับพฤติกรรม และจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนที่ได้ประมวลความรู้จากข้อมูลในเนื้อหา ดังได้นำเสนอมาแล้วในเบื้องต้น จะเห็นได้ว่าข้อมูลตามแนวคิดและหลักจิตวิทยาพฤติกรรมของเยาวชน มีเนื้อหาครอบคลุมถึงสาเหตุตามเบื้องต้น จิตใจที่มีผลต่อการพัฒนาพฤติกรรมของเยาวชน การอบรมเลี้ยงดูผ่านกระบวนการขัดเกลาพื้นฐาน คือ ครอบครัว อิทธิพลของกลุ่มเพื่อนและสิ่งแวดล้อม สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดการสร้างพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเยาวชน มีสาเหตุจากทางครอบครัว ทางเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม

นักจิตวิทยาได้แบ่งพฤติกรรมของมนุษย์ออกเป็น 2 ประเภทคือ 1) พฤติกรรมที่มีมาแต่กำเนิด เกิดขึ้นโดยไม่มีการเรียนรู้มาก่อน ได้แก่ ฏีกิริยาสะท้อนกลับ และสัญชาตญาณ เช่น ความกลัว การเอาตัวรอด สัญชาตญาณทางเพศ เป็นต้น และ 2) พฤติกรรมที่เกิดจากอิทธิพลของกลุ่ม ได้แก่ พฤติกรรมที่เกิดจากการที่บุคคลติดต่อกับสังคมและมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นในสังคม วัยรุ่นนี้จะมีพัฒนาการที่รวดเร็ว มีการเปลี่ยนแปลงในหลายด้าน พัฒนาการด้านจิตใจ มีผลมาจากพัฒนาการทาง ร่างกาย อารมณ์ สังคม และทางสติปัญญา การใช้เหตุผลจะลดน้อยลง จากสภาพปัญหาที่ได้ศึกษา พบว่า มีปัญหาจากการมีวัตถุนิยม เนื่องจากศีลธรรม จริยธรรมลดต่ำลง ไม่ปฏิบัติตามวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม ขาดวินัย ขาดความรับผิดชอบหลักการพัฒนาเยาวชนตามแนวจิตวิทยา

เพื่อบูรณาการไปสู่การพัฒนาได้อย่างตรงประเด็นและเกิดประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ซึ่งใช้หลักการพัฒนา คือ เยาวชนมีศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ที่สามารถจะพัฒนาตนได้ การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องตลอดชีวิต เยาวชนควรได้รับความสนใจเป็นพิเศษ เพื่อให้เยาวชนเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ สร้างโอกาสให้เยาวชนทุกคนได้รับการพัฒนาเต็มตามศักยภาพ โดยเฉพาะเยาวชนที่มีโอกาสมากกว่าจะต้องช่วยพัฒนาผู้ด้อยโอกาส ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาเยาวชน เช่น ความยากจน สภาพทุพโภชนาการ การมีโรคภัยไข้เจ็บ ความด้อยโอกาสในการศึกษา ความไม่รู้ การขาดทักษะเชิงอาชีพ ไม่มีงานทำ ปัจจัยดังกล่าวข้างต้น อันมีผลทำให้เยาวชนบางกลุ่มกลายเป็นปัญหาสังคมในที่สุด การพัฒนาเยาวชนเป็นกระบวนการที่สลับซับซ้อน จึงควรระมัดระวังมิให้เกิดการสูญเสียไปโดยใช้วิธีการป้องกันมากกว่าการแก้ไข เยาวชนจะมีพฤติกรรมเป็นไปในทิศทางใดนั้น จะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับครอบครัวและสิ่งแวดล้อมเป็นสำคัญ หากเยาวชนเกิดมาในครอบครัวที่มีพ่อแม่เป็นแบบอย่างที่ดีมีเหตุผล คอยปลูกฝังแต่สิ่งดีงาม อบรมสั่งสอนให้เยาวชนเป็นคนดี มีคุณธรรม รวมถึงสถาบันการศึกษา มีคุณครูที่เป็นแบบอย่างที่ดี อบรมสั่งสอนเน้นย้ำในด้านคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับด้านวิชาการความรู้เยาวชนที่เติบโตมาในสิ่งแวดล้อมแบบนี้ ถือว่ามีโอกาสที่จะเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ดีในอนาคตมากกว่าเยาวชนที่เติบโตมาในสิ่งแวดล้อมที่ตรงกันข้าม

จุดเริ่มต้นของการพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนตามแนวพุทธ คือ สัมมาทิฐิ ประกอบด้วยปรโตโฆสะ ในขณะเดียวกันก็ต้องอิงอาศัยความรู้จากแนวคิดและหลักจิตวิทยาประกอบพิจารณา หลักธรรมในพระพุทธศาสนาเพื่อการพัฒนาเยาวชน คือ ปรโตโฆสะ โยนิโสมนสิการ มิตรแท้ มิตรเทียม ศรัทธา 4 และการปฏิบัติในแนวสติปัฏฐาน 4 เพื่อบูรณาการออกมาในแนวทางการพัฒนาพฤติกรรมเยาวชน กระแสวัตถุนิยมใน

ปัจจุบันส่งผลให้เยาวชนในสังคมไทยห่างไกลจากคุณธรรม นำไปสู่การก่ออาชญากรรมที่เป็นปัญหาร้ายแรงของสังคมในที่สุด เยาวชนต้องมีการพัฒนาร่างกาย จิตใจ และสติปัญญา พระพุทธศาสนามีหลักพุทธธรรมที่สอนเกี่ยวกับการพัฒนาจิตใจคนเรา ได้แก่ การเจริญสติปัฏฐาน 4 ที่มีการสอนในเบื้องต้นที่จะได้กล่าวแต่เพียงย่อๆ โดยสังเขป คือการสอนเดินจงกรมและนั่งสมาธิ

การเดินจงกรม แนวทางในการปฏิบัติเบื้องต้น คือ ความตั้งใจในการเดินไปและกลับในจังหวะต่าง ๆ ตามระยะทางที่กำหนดไว้ รวมแล้วมี 6 ระยะ ผู้ปฏิบัติวิปัสสนาจะต้องเริ่มจากเดินจงกรมทุกครั้ง ๆ ละประมาณ 15-30 นาที ก่อนที่จะนั่งสมาธิ

การนั่งสมาธิ เมื่อเดินจงกรมไปจนครบเวลาที่กำหนดแล้ว เวลาจะนั่งให้ค่อย ๆ ย่อตัวลง พร้อมกับภาวนาว่า นั่งหนอ นั่งหนอ ... ภาวนาเรื่อยไปจนกว่าจะนั่งเสร็จเรียบร้อย ให้นั่งขัดสมาธิ ขาขวาทับขาซ้าย มือขวาทับมือซ้าย ตั้งตัวให้ตรง อาจจะนั่งเก้าอี้หรือนั่งพับเพียบก็ได้

การพัฒนาจิตด้วยการบูรณาการแนวคิดทฤษฎีจิตวิทยากับหลักธรรมเข้าด้วยกันกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ยังผลให้มีสภาพจิตที่มีเหตุผล ประกอบด้วยศรัทธา 4 อันเป็นความเชื่อ ที่เป็นญาณสัมปยุตคือความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา รู้จักผิดชอบ ชั่ว ดี สามารถนำเอาความรู้ความเข้าใจที่ได้รับมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง ผู้ที่ใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิตใช้วิจารณ์ญาณในการดำเนินชีวิต มากกว่าตอบสนองอารมณ์ความรู้สึก ความต้องการของตนเอง มีความคิดที่ถูกต้อง สามารถใช้เหตุผลได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และไม่ถูกหลอกง่าย ไม่หลงเชื่อสิ่งซึ่งมลายไร้เหตุผล

สถานปฏิบัติธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นรูปธรรมของโปรโตไทป์ เป็นปัจจัยภายนอกเบื้องต้นของการคิดถูก ความเห็นถูก เป็นปัจจัยร่วมกับโยนิโสมนสิการที่เป็นปัจจัยภายใน การเริ่มต้นพัฒนาเยาวชนที่การสร้าง ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการพัฒนาทั้งสองด้านคือ ด้านร่างกาย และ ด้านจิตใจ เมื่อมีปัญหาแล้วแก้ไขด้วยการบูรณาการหลักธรรม กล่าวคือ ในเบื้องต้น ต้องมีศรัทธา เมื่อปัญหาที่มากระทบ วิธีที่ถูกต้องคือมีความเชื่อมั่นในหลักธรรม การสร้างใจให้เกิดการมีความเห็นที่ถูกต้อง มีโยนิโสมนสิการ

สรุปได้ว่าเยาวชนจะมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ดีขึ้น เยาวชนเป็นผู้ที่มีปัญญาการตื่นรู้ เยาวชนมีสภาพจิตที่มีเหตุผล มีความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา รู้จักผิดชอบ ชั่ว ดี สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องได้ เป็นเยาวชนคนใหม่ ที่เฉลียวฉลาดทั้งปัญญาทางโลก การเรียน การศึกษา รู้เท่าทันค่านิยมทางวัตถุในปัจจุบัน วางตนได้ถูกต้องเป็นเยาวชนต้นแบบการตื่นรู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นผู้เชื่อมั่นในหลักธรรม คำสอนของพระพุทธศาสนา เชื่อมั่นในความดี ประกอบด้วย การมีพลังศรัทธาที่เกิดจากพระพุทธศาสนา ด้วยการนำแนวทางการประพฤติปฏิบัติ ในพระพุทธศาสนามาเป็นตัวอย่าง ในการพัฒนาศักยภาพภายในของตนเอง

สรุป

การเข้าใจธรรมชาติของเยาวชนเป็นลักษณะของจิตวิทยาพฤติกรรมในเยาวชนว่า มีการเจริญเติบโตมาอย่างรวดเร็ว จนเป็นเหตุให้ปรับจิตใจไม่ทันกับร่างกายจนเกิดเป็นปัญหาหลายๆ ด้าน วัยรุ่นหรือเยาวชนเป็นวัยที่มีการเปลี่ยนแปลงเข้าสู่วุฒิภาวะ ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม เป็นวิกฤตช่วงหนึ่งของชีวิต

เนื่องจากเป็นช่วงต่อของวัยเด็ก และ ผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะต้นของวัยจะมีการเปลี่ยนแปลงมากมายเกิดขึ้น ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว จะมีผลต่อความสัมพันธ์ระหว่างวัยรุ่นด้วยกันเอง และบุคคลรอบข้าง หากกระบวนการ เปลี่ยนแปลงดังกล่าว เป็นไปอย่างเหมาะสม จะช่วยให้วัยรุ่นสามารถปรับตัวได้อย่างเหมาะสมสิ่งที่จำเป็น คือการหาแนวทางแก้ปัญหาและพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนให้ดำเนินชีวิตได้ถูกต้อง การพัฒนาจิตด้วยการบูรณาการแนวคิดทฤษฎีจิตวิทยากับหลักธรรมเข้าด้วยกันกับการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานตามแนวสติปัฏฐาน 4 ยังผลให้มีสภาพจิตที่มีเหตุผล ประกอบด้วยศรัทธา 4 อันเป็นความเชื่อ ที่เป็นญาณสัมปยุตคือความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา รู้จักผิดชอบ ชั่ว ดี สามารถนำเอาความรู้ความเข้าใจที่ได้รับมาปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้อง ผู้ที่ใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต ใช้วิจารณ์ญาณในการดำเนินชีวิต มากกว่าตอบสนองอารมณ์ความรู้สึก ความต้องการของตนเอง มีความคิดที่ถูกต้อง สามารถใช้เหตุผลได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม และไม่ถูกหลอกง่าย ไม่หลงเชื่อสิ่งซึ่งมลายไร้เหตุผล หลักการจิตวิทยาหลักธรรม และการปฏิบัติวิปัสสนา เป็นสิ่งที่จะต้องดำเนินไปด้วยกัน เป็นสิ่งที่ทุกคนควรคำนึงและควรปฏิบัติไม่ควรละเลยเรื่องใดเรื่องหนึ่ง

เยาวชนต้นแบบการตื่นรู้ย่อมมีการพัฒนาพฤติกรรมทางด้านร่างกาย วาจา มีการพัฒนาจิตใจ และสติปัญญา มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องในวิถีการดำเนินชีวิตประจำวัน เข้าใจชีวิตและมีความสุขท่ามกลางปัญหาต่างๆ ได้ สำหรับประโยชน์ระดับสังคมคือการสร้างวัฒนธรรมแห่งการตื่นรู้เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตในกระแสบริโภคนิยม เยาวชนจะเป็นผู้ที่มีปัญญาการตื่นรู้ มีมีเหตุผล มีความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญา รู้จักผิดชอบ ชั่ว ดี สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในแนวทางที่ถูกต้องได้ เยาวชนต้นแบบการตื่นรู้ จะเป็นเยาวชนไทยที่มีคุณภาพ มีความพร้อมทางจิตใจ ที่สำคัญ 4 ประการ ดังนี้

1. มีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูง หมายถึง เป็นผู้ที่ไม่เห็นแก่ส่วนรวม รู้จักว่าเมื่อใดควรเสียสละเพื่อผู้อื่นก็ยินดีที่จะทำ ไม่เอาแต่ได้ฝ่ายเดียว เห็นความสำคัญของส่วนรวมและประเทศชาติ
2. มีความเชื่ออำนาจภายในตนสูง หมายถึง เป็นผู้ที่ดีเชื่อว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว” อย่างมั่นคง นั่นคือ เชื่อว่าสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้นมาจากการกระทำของตนเองเป็นสำคัญ เช่นเชื่อว่าตนเองได้คะแนนสูงเพราะมีความพยายามตั้งใจศึกษาเล่าเรียน เชื่อว่ามีความสุขสงบก็โดยไม่เบียดเบียนคนอื่น
3. มีลักษณะมุ่งมั่นอนาคตและ ควบคุมตนได้มาก หมายถึง รู้จักคาดการณ์ไกล เห็นความสำคัญของตนเอง รู้จักอดเปรี้ยวไว้กินหวาน รู้จักอดทนรอได้ เมื่อเห็นว่าจะต้องอดทนหรือควรรอคอยสิ่งใดก็สามารถบังคับใจให้ทำได้ตามนั้น
4. มีสุขภาพจิตดี หมายถึง มีความสุขกายสบายใจไม่วิตกกังวลมากเกินไป

บรรณานุกรม

กาญจนา นาคสกุล. (2556). *การกำหนดอายุเยาวชน พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ:สำนักงานราชบัณฑิตยสภา.

กมฺพ. (2560). *แนวความคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการพัฒนาเยาวชน*. สืบค้น 10 กรกฎาคม 2565 จาก

<http://arts.kmutt.ac.th/>

กรมสุขภาพจิต. (2555). *Website Policy / Privacy Policy*. กรุงเทพฯ: กระทรวงสาธารณสุข.

- กรรณิการ์ ภิรมย์รัตน์. (2555). แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏในเขต กรุงเทพฯ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ปาณิภรณ์ ธีระวงศนันท์. (2564). การเสริมสร้างคุณลักษณะเยาวชนต้นแบบตามนโยบายปฏิรูปการศึกษา. วารสารวามญองแหรพุทธศาสตรปริทรรศน์. 22(1), 95-107
- พระสรวิชัย อภิปัญญา. (2560). การสร้างและพัฒนารูปแบบการลดพฤติกรรมความรุนแรงของวัยรุ่นตามแนวทางพระพุทธศาสนา. สืบค้น 10 สิงหาคม 2565 จาก <http://www.mcu.ac.th>.
- พุทธทาสภิกขุ. (2525). ทานพุทธทาสกับการศึกษา. กรุงเทพฯ: ชุรูสภา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). พระไตรปิฎกและอรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศรีเรือน แก้วสังวาล. (2540). หนังสือจิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม ๒. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุชา จันทรเฒ. (2540). จิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุรางค์ไคว์ตระกูล. (2545). จิตวิทยาการศึกษา. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2560). ทิศทางของแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 พ.ศ. 2560-2564. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการ พัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- สถาบันจิตวิทยาความมั่นคง. (2550). การปลูกฝังและเสริมสร้างคุณธรรมในเด็กและเยาวชนของชาติ. กรุงเทพฯ: ฝ่ายปฏิบัติการจิตวิทยา กองบัญชาการทหารสูงสุด.
- สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2564). พุทธธรรมฉบับปรับขยาย. Printed in China.